

Victimblaming Niet in de rechtszaal

Magda Koole¹

In strafzaken, vooral bij seksueel en huiselijk geweld, ervaren slachtoffers in de rechtszaal soms een kwetsende of vernederende bejegening. Dit kan leiden tot secundaire victimisatie, dat wil zeggen dat het slachtoffer opnieuw schade oploopt door het proces zelf. Tegelijkertijd moet de verdediging wel de ruimte hebben om kritisch te zijn. Dit roept de vraag op waar de grens ligt tussen noodzakelijke kritiek en ongepaste, schadelijke uitlatingen. Europese richtlijnen en rechtspraak bieden handvatten om die balans te vinden.

Inleiding

In de afgelopen maanden is er in de pers aandacht gevraagd voor de wijze waarop slachtoffers in de rechtszaal worden bejegend.² Er wordt gesteld dat tijdens een strafproces over een seksueel delict regelmatig wordt geprobeerd het slachtoffer in een bepaald, negatief, daglicht te stellen. Hierdoor kan het slachtoffer zich vernederd voelen.

Vanuit mijn ervaring als strafrechter herken ik wel iets van deze stelling en ik vraag me af of het onvermijdelijk is dat strafprocessen voor slachtoffers beledigingen of intimidatie met zich meebrengen. Met dit artikel wil ik aandacht vragen voor de bejegening van het slachtoffer³ in de rechtszaal door de rechter, de verdediging en de officier van justitie, en tijdens de verhoren van het slachtoffer als getuige bij de rechter-commissaris.

Ik zal in dit kader ingaan op twee richtlijnen van de Europese Unie en een uitspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Getuigen genieten bescherming tegen inbreuken op hun privéleven op grond van artikel 8 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens⁴ (hierna: EVRM). Ik bespreek enkele punten uit de Slachtofferrichtlijn⁵ uit 2012 en de Richtlijn Geweld tegen vrouwen⁶ uit 2024. Doordat we steeds meer weten over huiselijk geweld en partnergeweld krijgen we meer inzicht in

De Slachtofferrichtlijn stelt een aantal minimumnormen vast voor de rechten van slachtoffers

onderliggende patronen en worden we scherper op bejegening: verbaal geweld, in welke vorm dan ook, hoort niet in de rechtszaal thuis.

Als je in deze materie verdiept kan het een weerbarstig onderwerp zijn omdat de belangen van slachtoffers en die van de verdediging soms tegenstrijdig kunnen zijn. Hoe bepaal je dan wat wel en niet geoorloofd is? Ik denk dat de genoemde EU-richtlijnen en jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens ons op weg helpen.

De Slachtofferrichtlijn

De Slachtofferrichtlijn stelt een aantal minimumnormen vast voor de rechten, ondersteuning en bescherming van slachtoffers van strafbare feiten. Concrete rechten, zoals het recht op informatie en het recht op participatie in het strafproces, vinden hun weg in wetgeving, jurisprudentie en de dagelijkse praktijk wel. De Slachtofferrichtlijn doet echter ook een appel op de soft-skills van professionals

Auteur

1. Mr. M. Koole is raadsheer bij het Gerechtshof Den Haag.

Noten

2. Zie bijvoorbeeld Mandy Megens, 'Mijn 11-jarige zoon werd in de rechtszaal opnieuw gekleineerd, maar rechters, politie en officieren grepen niet in', *de Volkskrant* 4 december 2025.
3. In dit artikel wordt de term slachtoffer gebruikt in de zin van art. 51a Sv.
4. Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden,

Rome, 4 november 1950.

5. Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012. Waar in dit artikel gesproken wordt over de Slachtofferrichtlijn, wordt Richtlijn 2012/29/EU bedoeld.
6. Richtlijn 2024/1385/EU van het Europees Parlement en de Raad van 14 mei 2024 ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Waar in dit artikel gesproken wordt over de Richtlijn Geweld tegen vrouwen, wordt Richtlijn 2024/1385/EU bedoeld.

© Malte Mueller/Getty images

De Slachtofferrichtlijn doet een appel op de soft-skills van professionals die met slachtoffers van misdrijven te maken hebben

die beroepshalve met slachtoffers van misdrijven te maken hebben. De Slachtofferrichtlijn bepaalt in artikel 25 dat de opleiding van praktijkbeoefenaars, met inachtneming van de verplichtingen die zij in hun rol hebben, mede tot doel moet hebben hen te trainen in hun omgang met slachtoffers.⁷ Artikel 25 richt zich tot de lidstaten. Het onderscheidt verschillende groepen professionals, namelijk (1) politiebeambten en personeel in de gerechten, (2) rechters en officieren van justitie, (3) advo-

caten en (4) personen werkzaam bij slachtofferorganisaties. Met dit onderscheid wordt uitdrukking gegeven aan de verschillende posities die deze groepen hebben en de verschillende verhoudingen van deze groepen ten opzichte van de wetgevende en uitvoerende macht.

De Slachtofferrichtlijn beoogt echter voor deze beroepsgroepen een vergelijkbaar doel, namelijk dat zij, zoals de considerans van de richtlijn het zegt, passende opleiding en bijscholing kunnen volgen, zodat ze slachtoffers kunnen herkennen en hun behoeften kunnen onderkennen, en op een respectvolle, tactvolle, professionele en niet-discriminerende manier met slachtoffers kunnen omgaan.⁸ Dit geldt voor rechters, officieren van justitie en advocaten. Deze bepaling staat ten dienste van een van de belangrijkste doelen van de Slachtofferrichtlijn, namelijk het voorkomen van secundaire victimisatie. Secundaire victimisatie is een vorm van onrecht en moet, zoveel als mogelijk is, worden vermeden.

Secundaire victimisatie is een vorm van onrecht en moet, zoveel als mogelijk is, worden vermeden

Uit de Slachtofferrichtlijn vloeien niet direct verplichtingen voort voor individuele professionals. Men mag echter verwachten dat de aanwijzingen uit de richtlijn effect hebben op wat er in de rechtszaal gebeurt en dat slachtoffers op de bedoelde respectvolle, tactvolle, professionele en niet-discriminerende bejegening kunnen rekenen van alle partijen.

Secundaire victimisatie

Secundaire victimisatie is een hernieuwde benadeling van het slachtoffer door de manier waarop het bejegend wordt door instanties en kan veroorzaakt worden door de manier waarop het slachtoffer behandeld wordt door politie en/of justitie. Het kan het bestaande trauma van een slachtoffer triggeren en zo voor hertraumatisering zorgen. Voor de rechter is het van belang zich te realiseren dat zowel tijdens een verhoor als tijdens een zitting dat wat tegen of over een slachtoffer wordt gezegd, kan bijdragen aan secundaire victimisatie. De Slachtofferrichtlijn bepaalt dat voor alle slachtoffers in beginsel een analyse en inventarisatie moeten worden gemaakt van hun beschermingsbehoeften. Zo dient te worden bepaald of en zo ja, welke beschermingsmaatregelen in het kader van het voorkomen van secundaire victimisatie nodig zijn tijdens verhoren of ter zitting.⁹

Het maken van de inventarisatie van de beschermingsbehoeften van slachtoffers is in Nederland aan de politie opgedragen.¹⁰ Het is echter ook voor de rechter die een verhoor moet doen of een zaak moet voorzitten zinvol zich bij de voorbereiding af te vragen wat het slachtoffer nodig heeft om secundaire victimisatie te voorkomen en zich zo een beeld te vormen van de kwetsbaarheden van het slachtoffer in de zaak die op dat moment voorligt. De rechter kan daar zijn communicatie op afstemmen en dat kan helpen om te voorkomen dat het slachtoffer, door de wijze waarop het wordt behandeld, slachtoffer wordt van secundaire victimisatie. Daarnaast zijn er eenvoudige werkwijzen die kunnen bijdragen aan het voorkomen van het risico op secundaire victimisatie. Het kan bijvoorbeeld verhelderend werken als de rechter tijdens de zitting stil staat bij de verschillende belangen van procespartijen en zo ook slachtoffers bewust maakt van ieders rol.

Sommige categorieën slachtoffers zijn meer vatbaar voor secundaire victimisatie dan andere. Slachtoffers van huiselijk geweld en seksueel geweld, criminaliteit die veel voorkomt, lopen bijvoorbeeld een hoger risico. Ook minderjarige slachtoffers lopen een verhoogd risico op secundaire victimisatie. Voor minderjarige slachtoffers is in Nederland een aantal maatregelen voorgeschreven, zoals de regel dat alle politieverhoren audiovisueel worden geregistreerd en dat die opname in beginsel als bewijsmiddel kan worden gebruikt.¹¹ Deze maatregel heeft als

doel het aantal verhoren van het minderjarig slachtoffer tot een absoluut minimum te beperken.

Richtlijn geweld tegen vrouwen

De Richtlijn Geweld tegen vrouwen heeft specifiek betrekking op partnergeweld en geweld tegen vrouwen en besteedt onder andere aandacht aan strafzaken over partnergeweld en seksueel geweld. Een van de overwegingen in deze richtlijn stelt¹² dat het overleggen van bewijsmateriaal over seksueel gedrag in het verleden, de seksuele voorkeuren van het slachtoffer en de kleding of outfit van het slachtoffer, met het doel de geloofwaardigheid van de verklaring van het slachtoffer en het ontbreken van instemming van slachtoffers van seksueel geweld in twijfel te trekken, de instandhouding van schadelijke stereotypen van slachtoffers nog verder in de hand kan werken en tot herhaalde of secundaire victimisatie kan leiden.

De Richtlijn Geweld tegen vrouwen vraagt er hiermee aandacht voor dat bepaalde verweren in strafzaken over seksueel geweld kunnen bijdragen aan negatieve stereotypering van vrouwen, in andere woorden: dat bepaalde veelvoorkomende verweren vrouwonvriendelijk kunnen zijn. Hieronder ga ik hier verder op in.

In artikel 20 van deze richtlijn is de verplichting vastgelegd dat de lidstaten ervoor moeten zorgen dat bewijsmateriaal met betrekking tot het seksuele gedrag van het slachtoffer in het verleden of andere daarmee verband houdende aspecten van het privéleven van het slachtoffer alleen wordt toegestaan indien dit nodig is om een specifiek probleem in de zaak in kwestie te beoordelen of voor de uitoefening van de rechten van de verdediging.¹³ Het kan dus om belastend of ontlastend bewijs gaan.

In Nederland is artikel 20 nog niet geïmplementeerd. Elders wordt wel met deze regel gewerkt. Bij het Internationaal Strafhof bijvoorbeeld, is deze regel geïncorporeerd in de Rules of Procedure and Evidence. Een partij die aan een getuige vragen wil stellen over seksuele voorkeuren of over de seksuele geschiedenis van die getuige, moet vooraf een verzoek indienen om toestemming voor het stellen van die vraag. Dat verzoek wordt achter gesloten deuren behandeld en de betreffende partij moet aan de rechters uitleggen wat het belang voor hem of haar is bij het stellen van die vraag. De behandelend kamer beslist, nadat partijen zijn gehoord, of de vra(a)g(en) word(t)en toegestaan.¹⁴ Daarna kan de vraag over seksuele voorkeuren of de seksuele geschiedenis gesteld worden aan de betreffende getuige/het slachtoffer.

We kunnen volgens mij van artikel 20 uit deze richtlijn leren dat in strafzaken over huiselijk geweld en

7. Art. 25 lid 5 Richtlijn 2012/29/EU.

8. Richtlijn 2012/29/EU, considerans 61.

9. Art. 51aa lid 3 Sv; art. 51aa Sv is een implementatie van Hoofdstuk 4 van de Slachtofferrichtlijn.

10. Art. 10 Besluit slachtoffers van strafbare feiten.

11. Art. 14 Besluit slachtoffers van strafbare feiten.

12. Zie de Considerans, overweging 48, van

de Richtlijn Geweld tegen vrouwen.

13. De Slachtofferrichtlijn noemt in art. 23

deze optie als maatregel die door een rechter tijdens het verhoor kan worden genomen, namelijk het vermijden van onnodige vragen over het privéleven van het slachtoffer.

14. Rules of Procedure and Evidence, rule 72.

seksueel geweld zich het risico voordoet dat stellingen worden ingenomen die vrouwonvriendelijk zijn of appelleren aan oude, negatieve stereotyperingen van vrouwen, of inbreuken zijn op de privacy van het slachtoffer.

De zaak *Y/Slovenië*

Slachtoffers van seksueel en huiselijk geweld hebben recht op de bescherming van artikel 8 EVRM, namelijk het recht op respect voor het privéleven en het familie- en gezinsleven. Die bescherming geldt ook als zij als getuige optreden. In beginsel heeft artikel 8 EVRM tot doel dat overheden zich onthouden van bepaalde handelingen, namelijk van inbreuken op het recht op privé-, familie- en gezinsleven. Artikel 8 waarborgt derhalve in beginsel een verplichting tot een 'niet doen', het is een negatieve verplichting voor de overheid. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg (hierna: het Europees Hof) heeft, onder andere, in de zaak *Y/Slovenië*¹⁵ bepaald dat er in bepaalde gevallen en onder omstandigheden ook een positieve verplichting voor overheden kan voortvloeien uit artikel 8, namelijk een verplichting tot bescherming tegen inbreuken door anderen. En in bepaalde gevallen kan gelden dat rechters die een strafzaak behandelen invulling moeten geven aan die positieve verplichting.

In deze zaak was het volgende aan de hand. Mevrouw Y. is geboren in 1987 en is inwoner van Slovenië. Toen zij vijftien jaar was, in juli 2002, deed haar moeder er aangifte van dat Y. in de periode van juli tot december 2001 seksueel was misbruikt en verkracht door familie vriend X. Na een langdurige procedure is X. in september 2009 vrijgesproken van de aanklachten. Y, als slachtoffer en getuige, beklagde zich vervolgens over, onder andere, de wijze waarop zij als getuige is behandeld bij de rechtbank. Met deze klacht komt zij uiteindelijk bij het Europees Hof. Zij beroept zich op artikel 8 EVRM.

Een deel van de klachten van Y. ziet op incidenten die plaatsvonden tijdens het verhoor van Y. ter openbare zitting, waarbij de verdachte X. zelf vragen stelde aan Y. Het Europees Hof gaat in op de soms tegenstrijdige belangen van slachtoffers en verdediging en overweegt daaromtrent dat in strafzaken de procedures zo moeten worden georganiseerd dat die geen onterechte inbreuken maken op het leven, de vrijheid of de veiligheid van getuigen. Bijzondere aandacht gaat volgens het Europees Hof uit naar slachtoffers van seksueel geweld en minderjarigen. Derhalve mogen in die strafrechtelijke procedures maatregelen worden genomen om slachtoffers te beschermen, er van uit gaande dat die maatregelen verenigbaar zijn met een adequate en effectieve uitoefening van ver-

dedigingsrechten. Dergelijke maatregelen zijn bijvoorbeeld bescherming tegen intimidatie en tegen secundaire en herhaalde victimisatie, waaronder de mogelijkheid het slachtoffer buiten de aanwezigheid van de verdachte te horen. Voorts overweegt het Europees Hof dat het recht om zichzelf te verdedigen niet betekent dat de verdediging een ongelimiteerd recht heeft alle argumenten die ze maar wenst, te gebruiken.

Het Europees Hof noemt een aantal incidenten in deze zaak die volgens het Hof niet over het waarheidsgehalte van de verklaring van Y. gingen maar als doel hadden de persoonlijkheid van Y. negatief neer te zetten. De ondervraging van de getuige mag niet worden gebruikt om de getuige te vernederen of beledigen. Het Europees Hof noemt de volgende concrete punten grensoverschrijdend:

- in de vraagstelling werden de antwoorden gesuggereerd;
- een aantal vragen werd herhaaldelijk gesteld;
- de verdachte betwistte continue het waarheidsgehalte van de antwoorden van Y. en bracht de eigen visie op de gebeurtenissen naar voren tijdens het verhoor;
- de verdachte suggereerde dat het slachtoffer kon huilen op bevel en zo mensen manipuleerde;
- de verdachte zei dat het slachtoffer met hem had moeten dineren en dan minder last zou hebben;
- de verdachte zei dat Y had gezegd dat ze een voorliefde voor dominante mannen had.

Het Europees Hof overwoog dat het eerst en vooral de verantwoordelijkheid van de voorzittende rechter is dat de persoonlijke integriteit van het slachtoffer ter zitting op een adequate manier wordt beschermd. Het zou in deze zaak de rechten van de verdachte niet onbehoorlijk hebben beperkt als de voorzitter de persoonlijke opmerkingen van de verdediging zou hebben ingeperkt, aldus het Europees Hof. Tegelijk zou een dergelijke interventie de zitting minder stressvol hebben gemaakt voor het slachtoffer. Het Europees Hof concludeerde dat artikel 8 EVRM jegens Y. was geschonden door de hierboven geschetste gebeurtenissen in de rechtszaal en een aantal andere incidenten.

Uitgangspunten voor de bescherming tijdens de inhoudelijke behandeling van de strafzaak

De belangen van een slachtoffer en een verdachte die verklaart onschuldig te zijn aan de tenlastegelegde feiten zijn tijdens een verhoor waarin het slachtoffer als getuige wordt gehoord en tijdens de behandeling van de zaak ter openbare zitting, tegengesteld. Tijdens een verhoor van het slachtoffer zullen door alle partijen kritische vragen moeten worden gesteld. Ook zal een slachtoffer dat als getuige een verklaring aflegt, door de advocaat, de officier van justitie of de rechter worden geconfronteerd met tegenstrijdigheden in de eigen verklaring of met andere gegevens uit het dossier. Tijdens de openbare behandeling van de strafzaak moeten, vaak door de verdediging, kritische opmerkingen worden gemaakt en moet de betrouwbaarheid van getuigenverklaringen van slachtoffers ter discussie gesteld en onderzocht worden. Ook heeft de verdediging er belang bij de zwakke plekken in de getuigenverklaringen op te zoeken en te benoemen.

Het slachtoffer, daarentegen, heeft, vanuit zijn behoefte aan erkenning van het ervaren leed, er belang bij dat gezegd wordt dat het geloofwaardig is.

Het zou in deze zaak de rechten van de verdachte niet onbehoorlijk hebben beperkt als de voorzitter de persoonlijke opmerkingen van de verdediging zou hebben ingeperkt

Wat betekent in die tegenstelling een respectvolle, tactvolle, professionele en niet-discriminerende bejegening? Waar ligt de grens tussen kritische opmerkingen en belediging of intimidatie bij de bespreking van de zaak in de rechtszaal? En hoe de onbetrouwbaarheid van een getuigenverklaring te bespreken zonder de persoon van het slachtoffer, dat die verklaring als getuige heeft afgelegd, te kwetsen? Deze dilemma's zijn niet eenvoudig en het is moeilijk in algemene bewoordingen te beschrijven hoe er mee om te gaan. Er zijn, mijns inziens, echter enige concrete aanwijzingen te vinden in de hierboven aangehaalde Europese richtlijnen en de genoemde uitspraak van het Europees Hof voor wat als grensoverschrijdend kan worden beschouwd.

Uiteraard is het zo dat de situatie van een ondervraging door de verdachte zelf – zoals de situatie was in de zaak *Y/Slovenië* – anders is dan de ondervraging door de officier van justitie of de raadsman of -vrouw. De bespreking van de feiten ter zitting of het houden van een requisitoir of pleidooi zijn ook weer anders. Wel staat als een paal boven water dat het slachtoffer van seksueel geweld bescherming geniet van artikel 8 EVRM, ook tijdens een strafzitting. Dit betekent dat niet onnodig zaken uit het privéleven van het slachtoffer te berde mogen worden gebracht.

Voorts geldt dat voor een kritische benadering van het bewijsmateriaal het niet nodig is de persoon of persoonlijkheid van het slachtoffer negatief af te schilderen of hem of haar daardoor te intimideren of te beledigen. Het volstaat om de feiten te bespreken, en tegenstrijdigheden aan te wijzen in de getuigenverklaring van het slachtoffer of tussen de getuigenverklaring van het slachtoffer en andere gegevens uit het dossier.

Uit de genoemde zaak van het Europees Hof volgt dat het slachtoffer recht heeft op de bescherming van het privéleven en dat dit een grens stelt aan de vragen die over het privéleven gesteld mogen worden aan het slachtoffer dat een getuigenverklaring aflegt. Tot dat privéleven behoren seksuele voorkeuren en seksuele geschiedenis van het slachtoffer. Het Europees Hof verbindt de bescherming die artikel 8 EVRM biedt aan het voorkomen van secundaire victimisatie. De Slachtofferrichtlijn en de Richtlijn Geweld tegen vrouwen richten zich met name op het voorkomen van secundaire victimisatie waarbij de Richtlijn Geweld tegen vrouwen bovendien het belang noemt dat uitingen die bijdragen aan schadelijke stereotyperingen van vrouwen dienen te worden vermeden.

Enkele voorbeelden

Met enige regelmaat worden in de rechtszalen, meestal door verdachten en soms door advocaten, argumenten naar voren gebracht die niet in lijn zijn met deze richtlijnen en die de grenzen overschrijden. Met name in zaken van verdenkingen van huiselijk geweld, seksueel misbruik of seksueel geweld worden nogal eens privézaken van het slachtoffer te berde gebracht waarvan je je moet afvragen waarom dat gebeurt. In zaken van huiselijk geweld, seksueel misbruik of seksueel geweld horen we regelmatig negatieve stereotyperingen van vrouwen, zoals het toedichten van emotionele instabiliteit of psychische labiliteit aan het slachtoffer.

Wel staat als een paal boven water dat het slachtoffer van seksueel geweld bescherming geniet van artikel 8 EVRM, ook tijdens een strafzitting

Ook de voorbeelden uit de zaak van *Y/Slovenië* zijn herkenbaar; de suggestie dat een slachtoffer op bevel kan huilen, bijvoorbeeld, of kan huilen wanneer ze dat wil, en zo mensen manipuleert. Opmerkingen over seksuele voorkeuren van het slachtoffer, over het seksueel gedrag van het slachtoffer in het heden of verleden, opmerkingen over relaties die het slachtoffer onderhoudt met anderen en seksuele gedragingen die in die relaties een rol spelen, het is onnodige informatie over het privéleven van het slachtoffer. Soms lijken het ook suggesties te zijn dat de vrouw een slet is voor wie het niet zo nauw telt. Rechters geven er veel ruimte voor en laten het toe dat dergelijke gegevens breed worden uitgemeten.

Regelmatig komt de verdachte met een relaas dat het slachtoffer gek en/of gestoord is, hetgeen vernederend is voor het slachtoffer. Er gaat bovendien de suggestie van uit dat het slachtoffer een minderwaardig persoon is. In zaken van huiselijk geweld worden vaak beschuldigingen van vreemdgaan geuit, alsof dat begrip moet kwelen voor de agressie en het gewelddadige gedrag van de verdachte. Het zijn echter mededelingen over de seksuele geschiedenis van het slachtoffer en het is informatie die onder de bescherming van artikel 8 EVRM valt of behoort te worden vermeden op grond van de Richtlijn Geweld tegen vrouwen.

Bij de bespreking van de vordering benadeelde partij komt het voor dat een beroep op eigen schuld wordt gedaan, omdat door het gedrag van het slachtoffer de verdachte zou zijn uitgelokt.

Dit soort stellingen zijn, in bijna alle gevallen, niet relevant voor de beoordeling van de zaak, maar wel vernederend en beledigend voor het slachtoffer, of ze gaan onnodig in op het privé- of familieleven van het slachtoffer. Het lijkt er echter soms op dat dit voor partijen en voor rechters begrijpelijke verweren zijn, ook als ze het er niet mee eens zijn. Soms lijken verdachten te denken dat bepaald gedrag van het slachtoffer hun eigen gedrag rechtvaardigt of begrijpelijk maakt, of dat het negatief, zwak of labiel afschilderen van het slachtoffer hun eigen positie versterkt. Dat is echter (bijna) nooit zo. Het zijn stellingen die tot doel hebben het slachtoffer in een bepaald daglicht te stellen, met de suggestie dat het slachtoffer zelf, ten minste deels, ook schuld draagt of er om heeft gevraagd of een slecht persoon is die minder bescherming zou behoeven.

Hoewel dit niet direct uit de genoemde richtlijnen voortvloeit, moet mijns inziens bij een bespreking van dit

15. European Court of Human Rights 28 augustus 2015, appl. nr. 41107/10.

onderwerp ook aandacht worden gevraagd voor wat verdachten soms overkomt; ook de verdachte staat soms bloot aan denigrerende opmerkingen van het openbaar ministerie of van rechters, of aan generalisaties die zijn persoon raken en niet relevant zijn voor de beoordeling van de strafbare feiten. Typeringen van de verdachte als grote crimineel, consigliere en bankier van de onderwereld komen regelmatig voorbij. Het is voor de verdediging lastig zich hiertegen te verweren omdat de verdachte zich in een zeer afhankelijke positie bevindt tijdens het proces.

Tot slot

De Slachtofferrichtlijn, de Richtlijn Geweld tegen vrouwen en het Europees Hof geven elk vanuit zijn eigen invalshoek aanwijzingen voor het beschermen van slachtoffers tegen secundaire victimisatie tijdens de strafrechtelijke procedure, ook tijdens de inhoudelijke behandeling van de strafzaak. Rechters kunnen, en moeten soms, initiatief nemen als het gaat om de bescherming van slachtoffers tegen beledigingen en aantastingen van de persoonlijke integriteit, tegen schendingen van het recht op privéleven en tegen vrouwonvriendelijke opmerkingen in de rechtszaal. Rechters kunnen dat doen door, indien dergelijke opmerkingen worden gemaakt, te vragen wat deze opmerking moet bijdragen aan de positie van de verdediging. Als er inbreuken gemaakt worden op het privéleven van slachtoffers door opmerkingen over hun seksuele leven behoren rechters in te grijpen.

Daarnaast zijn er ontwikkelingen waardoor er sprake is van een bewustwordingsproces bij rechters, officieren van justitie en advocaten. De toenemende aandacht voor femicide zal ieder ook gevoeliger maken voor uitingen van minachting voor vrouwen en de beroepsgroepen zullen steeds beter in staat zijn die uitingen te duiden. Er is in de opleidingen voor de juridische beroepen al veel aandacht

voor de impact die incidenten tijdens een verhoor of rechtszitting op het slachtoffer kunnen hebben. Aan de andere kant zullen ook slachtoffers moeten worden voorbereid op kritiek en zich realiseren dat hun lezing van de gebeurtenissen onderwerp zal zijn van debat. Tevens zullen de deelnemers aan het strafproces steeds moeten zoeken naar een stijl waarin de verdedigingsrechten ten volle kunnen worden uitgeoefend maar waarin niet onnodig grievend over slachtoffers wordt gesproken. Ik zou het

Opmerkingen die tot doel hebben de persoon van de verdachte of het slachtoffer te raken, zijn onnodig kwetsend

gesprek over welke uitingen wel en niet wenselijk zijn in de rechtszaal, willen aanmoedigen. Niet elke negatieve opmerking levert direct een schending op van artikel 8 EVRM of is tegen de richtlijnen, maar in het kader van een eerlijke behandeling van de verdachte en het slachtoffer zouden we wat mij betreft elke opmerking met een beledigende strekking moeten vermijden. In strafzaken gaat het om feiten en om gedragingen die wel of niet bewezen kunnen worden. Opmerkingen die tot doel hebben de persoon van de verdachte of het slachtoffer te raken, zijn onnodig kwetsend. Zo kunnen we werken aan het verminderen van het risico op secundaire victimisatie en het tegengaan van vrouwonvriendelijkheden in de rechtszaal. •